

Marit Trioen
Kathleen Collijs

In het begin was de taal gewoon lawaai Creatief schrijven in de Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers (Okan)

Creatief schrijven met anderstalige nieuwkomers is niet alleen leuk, maar ook belangrijk. Het vergroot de schrijfvaardigheid van de leerlingen, verrijkt hun woordenschat en wakkert het taalplezier aan. Al schrijvend leren de leerlingen zichzelf en de wereld rondom zich beter kennen of begrijpen. Bovendien groeit met het schrijven ook het zelfvertrouwen: door te vertrekken van wat ze al weten (en niet, zoals vaak, van wat ze nog moeten leren), beseffen de nieuwkomers hoeveel ze al kunnen. Maar ook andere sociale vaardigheden worden ontwikkeld: de betrokkenheid vergroot, het doorzettingsvermogen wordt gestimuleerd en de groeps sfeer kan sterker worden. Kortom: creatief schrijven verdient een plaatsje in het Nt2-curriculum.

Maar hoe kun je mooie teksten schrijven als de taal, zoals de twaalfjarige Sebastian uit Mexico het zo mooi verwoordde, vooral lawaai is? Hoe vang je mooie woorden in die oorverdovende klankenstroom? En hoe vind je plezier in het schrijven, als je door het bos soms de bomen

nog niet hoort? Allereerst leert onze ervaring als schrijfdocent ons dat anderstalige nieuwkomers prachtige teksten kunnen schrijven. Niet ondanks, maar misschien wel dankzij de weinige taal waarover ze beschikken. Anderstalige nieuwkomers schrijven vaak heel com-

pact en puur. De eenvoud en eerlijkheid waarmee ze de wereld in en rondom zich uitdrukken maakt hun teksten eens zo ontwapenend. Of hoe beperking meteen ook een verrijking wordt.

Belangrijke keuzes

Uiteraard rollen de mooie teksten niet zomaar uit de pennen of vingers van de leerlingen. Als leerkracht speel je een niet te onderschatten rol in het begelei-

den van een schrijfproces. Welke projecten kies je? Hoeveel tijd voorzie je? Hoe inspireer je je leerlingen? Wat verwacht je van hen? Hoe help je hen over de schrijfdrempel? Wat doe je met

de schrijfproducten? Stuk voor stuk belangrijke keuzes, die het eindresultaat kunnen beïnvloeden.

Welke projecten kies je? Hoeveel tijd voorzie je? Hoe inspireer je je leerlingen? Wat verwacht je van hen? Hoe help je hen over de schrijfdrempel? Wat doe je met de schrijfproducten?

Laten we beginnen met enkele vuistregels voor het creatief schrijven in het algemeen. Ze geven onze visie op creatief schrijven weer en vormen een referentiekader voor eender welk schrijfproject. We lieten ons inspireren door (een vrije interpretatie van) drie *Buchkinder*-regels¹ en voegen eigen accenten toe:

1. *Schrijf en zeg zo weinig mogelijk voor*
Niets zo beperkend voor de creativiteit als een goedbedoeld voorbeeld, zeker bij leerlingen die weinig taal hebben. Inspireer je leerlingen maar voorkom imitatiegedrag.

2. *Schrijven vraagt tijd*
Organiseer geen lesje creatief schrijven. Plan verschillende momenten in waarop de leerlingen aan hun teksten kunnen werken, verspreid over verschillende dagen. Een goed idee heeft tijd nodig, een goede tekst ook.

¹ *Buchkinder* is een Duits project dat in Leipzig ontstond. In dit schrijfatelier maken jongens en meisjes tussen vier en achttien jaar een eigen boek. Ze schrijven hun eigen verhaal, maken illustraties, ontwerpen een cover, drukken de tekst en binden het boek. In België wordt dit project sinds 2012 georganiseerd door vzw Wilde Raven onder de naam Boekenboefjes.

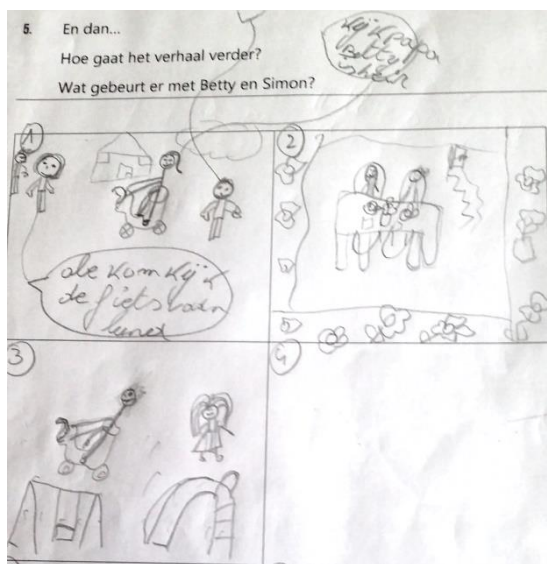
3. *Toon wat je geschreven hebt*
Schrijven voor jezelf kan leuk zijn. Schrijven voor een publiek zorgt voor een extra stimulans. Nodig de leerlingen uit hun schrijfproducten met anderen te delen. Een boek of tentoonstelling, een voorleessessie voor een andere klas, een feedbackmoment binnen de veilige klas-muren: als een tekst maar lezers heeft.
4. *Ga voor kwaliteit (en vergeet kwantiteit)*
Creatief schrijven staat vaak synoniem voor het produceren van lange(re) teksten of vormvaste gedichten. Maar creatief schrijven is zoveel meer (of net minder). Ook een raak geformuleerde zin kan een waardevolle tekst zijn

De krijtlijnen zijn uitgezet. De motivatie en zin hopelijk aangewakkerd. Misschien heb je nog koudwatervrees om te gaan schrijven met leerlingen die nog niet zoveel (schrijf)taal ter beschikking hebben? Weet je niet goed waar te beginnen of hoe je de leerlingen het best kan ondersteunen? Vraag je je af hoe je zoveel mogelijk schrijftaal kan uitlokken? Onderstaande tips kunnen je op weg zetten:

Gebruik beeld

Visuele ondersteuning helpt de leerlingen een heel eind vooruit. Dat kan op de volgende manieren:

- Vertrek van beeldmateriaal. Bijvoorbeeld: bekijk met leerlingen fragmenten van films en documentaires die een toekomstbeeld schetsen (zoals *The Hunger Games*, *After Earth*, enz.). Daarna verwoorden (en verbeelden) ze hun eigen toekomstvisie.
- Wil je de leerlingen een verhaal laten schrijven? Laat hen dan eerst een storyboard tekenen.

nen. Op die manier blokkeren de leerlingen niet omdat ze sommige ideeën nog niet in het Nederlands kunnen verwoorden. Bovendien creëert een storyboard automatisch een structuur, zodat de plot van de tekst sneller concreet wordt. Zeker bij laaggeletterde leerlingen kan dit een grote hulp zijn.

- Maak een fotostrip met de leerlingen. In kleine groepjes bedenken ze eerst een verhaal (bijvoorbeeld met een storyboard).

Vervolgens nemen ze passende foto's. Pas dan schrijven ze de bijhorende tekst op. Omgekeerd kan je ook van foto's vertrekken om tot een verhaal te komen.

Beperk de output

- Laat je leerlingen originele lijstjes maken. Haal eventueel je inspiratie bij de huidige trend van 'listomania'. Bijvoorbeeld: maak een lijstje van (beroemde) mensen – dood of levend – die je graag wil ontmoeten, van zaken die voor jou de hemel / hel zijn, van wat je aan jezelf zou willen veranderen als je kon, enz. Lijstjes bestaan uit eenvoudige opsommingen en toch kunnen ze veel over iemand vertellen.

Vertrek vanuit een bestaande vorm

Een duidelijk concept biedt een handige houvast voor leerlingen die minder creatief zijn of angst voor het witte blad hebben. Twee eenvoudige voorbeelden die vaak een mooi

resultaat opleveren:

- Maak een ABC-boek met je klas (zie kader)
- Ook vormgedichten zijn een dankbare bron van inspiratie. Lees en bespreek eerst enkele gedichten² alvorens de leerlingen zelf aan de slag gaan. Dit kan je best binnen een bepaald thema doen (zie verderop)

2 Concrete voorbeelden en suggesties vind je op http://issuu.com/stichtingcpnb/docs/3-scp004-gedichtendag_lesmateriaal_bo_spread/28.
Vertrek vanuit de eigen ervaringen, gevoelens en gedachten van je leerlingen

Uitgelicht: een schrijfproject van A tot Z: het ABC-boek

Een ABC-boek biedt een dankbare vorm om met je leerlingen aan de slag te gaan. Het oogt mooi, vraagt korte teksten en de vorm levert inspiratie voor de inhoud.

Haal eerst verschillende soorten ABC-boeken in de bib en bekijk ze met je klas. Leid samen de eigenschappen van dit soort boeken af. Sta ook stil bij de thema's, illustraties en tekstsoorten (verhaal vs. gedicht).

Kies een thema waarover je een ABC-boek wil maken. Bijvoorbeeld: 'Het ABC van Okan', België, dieren, enz. Geef de leerlingen in groepjes een werkblad waarop de letters van het alfabet onder elkaar staan. Naast elke letter schrijven ze een woord dat bij het thema past.

Vervolgens worden de groepjes experts. Elke groep is verantwoordelijk voor een aantal letters. Ze krijgen de strookjes met de woorden bij deze letters van alle andere groepen. Uit deze verzameling kiezen ze bij elke letter het mooiste woord.

Daarna verdeel je de letters en bijhorende woorden onder de leerlingen. Elke leerling krijgt – afhankelijk van de grootte van je groep – een of twee letters. Hier kan je makkelijk differentiëren: taalzwakkere leerlingen krijgen een makkelijk woord, sterkere leerlingen een moeilijker.

Bij dit woord moeten de leerlingen een tekst schrijven. Dat kan een zin zijn of een gedicht, afhankelijk van het niveau van de leerling. Wil je je leerlingen laten dichten? Laat hen dan eerst een woordveld maken rond hun woord. Je kan ook verschillende gedichten met hen bekijken. Wat is er bijzonder aan een gedicht? Hoe zijn de woorden geschikt? Hoe zijn de zinnen?

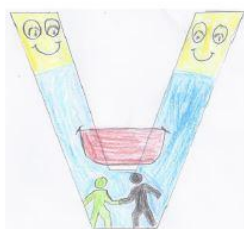
Eventueel kan je bij één letter klassikaal een voorbeeld maken, zodat de opdracht voor iedereen duidelijk is. Veeg dit klasgedicht dan wel weg wanneer de leerlingen aan hun eigen tekst beginnen. Anders vind je geheid dezelfde woorden, zinnen of stijlkenmerken terug bij de andere letters. Druk de leerlingen ook op het hart dat een gedicht niet hoeft te rijmen. Hun woordenschat is hiervoor vaak te beperkt, waardoor hun pogingen makkelijk in rijmelarij uitmonden.

Tot slot maken de leerlingen een illustratie van hun letter. Kies ook hier een techniek die je zelf haalbaar vindt (collage, drukken, schilderen, tekenen) en bekijk met de klas voldoende inspiratiebronnen. Een leuk idee: toon de boeken *Belgium Xtra Bold* en *Gent Xtra Bold* van Sanny Winters in je klas. In haar typografische prenten laat Winters de letter zelf iets over de stad of het land en haar inwoners vertellen. Daag de leerlingen uit: kunnen zij dit ook met hun letter en het bijhorende woord?

Reken maar van wel!

Iemand vraagt
De ander antwoordt
Snel snel denken
keuzes maken
Als alles goed is
Ben je winnaar,
winnaar!

Zijn vrienden
En meneer, mevrouw
Jongen en meisje
Samen spelen
Samen praten
Dat is belangrijk

Paars is belangrijk
Violet leuk
maar groen prima
geel heeft mooie mensen
en rood slimme

Vertrek vanuit een bestaande tekst

Net zoals een beeld of een bestaande vorm biedt een bestaande tekst een dankbaar kader aan nieuwkomers. Een bijkomend voordeel is dat je op die manier heel wat relevante taal aanbiedt. Lees bijvoorbeeld een verhaal met de leerlingen. Zorg ervoor dat ze de plot en de personages goed kennen en begrijpen. Na afloop schrijven de leerlingen, eventueel per twee, een brief aan een personage – liefst een personage dat tijdens het lezen al spontaan ter discussie stond. Of vraag de leerlingen een nieuw einde voor het boek te verzinnen. Ongetwijfeld zullen de verschillende eindes voor pittige discussies zorgen!

Vertrek vanuit de eigen ervaringen, gevoelens en gedachten van je leerlingen

Blijf dicht bij de beleving van de leerling. Vraag bijvoorbeeld om een dromendagboek bij te houden. De meeste mensen herinneren zich af en toe hun dromen. Doe dit over een langere periode, zodat de cursisten een droom kunnen kiezen waarmee ze naar buiten willen en durven komen.

Vertrek vanuit een thema

Zorg dat de leerlingen vooraf voldoende input krijgen over het onderwerp van een schrijfo-

dracht. Bijvoorbeeld: binnen het thema ‘geheimen’ geef je de opdracht om een echt of verzonnen geheim te verwoorden en/of te verbeelden. Eerst maken de leerlingen kennis met het online project *Postsecret*, waarbij mensen geheimen op prentkaarten schrijven en tekenen om ze daarna anoniem te versturen. De leerlingen bespreken enkele voorbeelden en discussiëren over hoe je met een geheim omgaat. Tenslotte hebben ze genoeg bagage om zelf een prentkaart met een geheim te ontwerpen.

Vertrek vanuit eenvoudige schrijfoefeningen

- Laat leerlingen positieve en negatieve associaties maken met verschillende zintuigen. Bijvoorbeeld: ik hou van de geur van mijn oma, ik lust graag de snoepjes die ze me gaf. Deze zinnestukjes worden het uitgangspunt van een tekst die vertrekt vanuit zintuiglijke ervaringen, zoals: ‘Herinneringen aan mijn oma’. Dat kan een uitgebreid verhaal zijn maar ook een gewoon verslagje.

- Vraag de leerlingen in eigen woorden voorwerpen te omschrijven waarvan ze de precieze Nederlandse benaming nog niet kennen. Zo ervaren ze dat ze niet noodzakelijk het juiste woord moeten kennen om zich uit te drukken. Dit levert vaak originele neologismen op!

Reik voldoende voorbeelden aan

Als de leerlingen de opdracht krijgen om een triest dierenverhaal te schrijven, laat je hen eerst kennismaken met enkele voorbeelden. Daarbij kan je ook uit andere culturen putten. In het algemeen zijn lezen met je leerlingen en voorlezen een aanrader. Jammer genoeg zijn eenvoudig gemaakte teksten vaak ontdaan van alle beeldspraak en taalspel. Leerlingen kunnen het, gegeven de juiste context, best aan om figuurlijke taal te begrijpen; ga dit dus niet uit de weg.

Eens je van wal gestoken bent, zal je gauw merken dat inspiratiebronnen voor leuke en interessante schrijfoopdrachten voor het grijpen liggen. Een film, tentoonstelling, beeldhouwwerk, strip, cartoon, tekst of foto kunnen allemaal aanleiding zijn voor een project.

Nog een laatste tip? Kies in de eerste plaats een schrijfproject waar je honderd procent achter staat en waar je (zelf) enthousiast van wordt. Als jij geen inspiratie hebt of twijfelt aan een opdracht, is het moeilijk om je leerlingen te begeisteren. Schrijf dus nooit met je leerlingen omdat het moet. Schrijf omdat je benieuwd bent naar je leerlingen. Wedden dat ze jou en zichzelf zullen verbazen? Veel succes!

Marit Trioen is werkzaam bij OKAN, Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers in *Sint Niklaas*. In opdracht van Stichting Lezen Vlaanderen ontwikkelde ze de lessuggesties voor Gedichtendag 2010 voor het basisonderwijs.

Correspondentie: marittrioen@hotmail.com

Kathleen Collijs is werkzaam bij Centrum voor Taal en Onderwijs in Leuven.

Correspondentie: kathleen.collijs@arts.kuleuven.be

Literatuur:

Belgium Xtra Bold/ Sanny Winters, Lannoo, 2014

Gent Xtra Bold/ Sanny Winters, Lannoo, 2015